

В. ЛАЗУРЕНКО,

кандидат історичних наук, доцент, помічник ректора Черкаського державного технологічного університету з гуманітарної освіти та виховання, лауреат Черкаської обласної краєзнавчої премії ім. Михайла Максимовича (м. Черкаси)

ЧИГИРИНЩИНА – ОДИН ІЗ ЦЕНТРІВ ДУХОВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Без перебільшення можна стверджувати, що 1990-ті рр. з новою, більш активною силою сприяли культурному та духовному розвитку Чигиринщини. Саме у цей період Чигиринщина, її визначні заповідні місця стали символами української державності. Всьому цьому в підтвердження є ті неспростовні реальні події, що мали місце в період з початку 90-х рр. минулого століття і до 2005 р. Поглянемо на ці події в хронологічній послідовності.

У 1991 р. Кабінет Міністрів УРСР прийняв Постанову № 243 "Про заходи щодо соціального розвитку і впорядкуванню пам'яток та історичних місць м. Чигирини і Чигиринського району". Головна суть постанови зводилась до дослідження та відтворення історико-культурної спадщини Чигиринщини [7, 9]. У 1992 р., враховуючи велике значення для держави історичних пам'яток Чигиринщини, Кабінет Міністрів України Постановою № 254 надав статусу загальнодержавного Чигиринському державному історико-культурному заповіднику (утворений у 1989 р.) [7, 11].

У 1992 р. на схилі Богданової гори в місті Чигирин на честь перебування на Чигиринській землі у 1843 і 1845 рр. генія українського слова, поета-пророка України Тараса Григоровича Шевченка, було встановлено пам'ятний знак (архітектор Ю. Соміков) [7, 12].

У 1993 р. з нагоди відзначення 225-річчя початку Коліївщини в селі Медпедівка відкрито пам'ятник відомому ватажкові, одному з лідерів національно-визвольного повстання на Правобережній Україні проти панування Речі Посполитої – Коліївщини (1768 р.) Максимові Залізняку (скульптор А. Кравченко, архітектор Л. Кондрацький) [12, 339; 5, 376–377].

У 1994 р. спеціалістами науково-дослідного Інституту теорії, історії архітектури і містобудування Держбуду України у складі архітекторів М. Андрущенка, Т. Жаворонкової, С. Кілессо та

(протягом двох осінніх місяців 2000 р.) якісній зовнішній реставрації церкви (покриття мастикою фінського виробництва стін церкви та дзвіниці, тощо) [5;12,179].

У рік 10-ї річниці Незалежності України, а саме 27 березня 2001 р., в колишній козацькій столиці України місті Чигирин розпочато закладання Саду Соборності України. В цей день тележурналісти – учасники VIII Міжнародного телевізійного фестивалю "Агросвіт – 2001" з усіх областей України, а також гості з Молдови, Болгарії, Литви посадили каштанову алею біля музею Богдана Хмельницького. 21 квітня цього ж року участь у закладанні Саду Соборності України взяли високі гості зі столиці України. Ініціатором закладання Саду Соборності України виступила власкор газети Верховної Ради України – "Голос України" по Черкаській області Лідія Іванівна Титаренко [5, 381].

17 квітня 2002 р. після більш ніж 300-річного перебування на чужині до козацької столиці – міста Чигирин – повернулися (хоча і не надовго) атрибути гетьманської влади та особисті речі Богдана Хмельницького. Це: особистий прапор Б. Хмельницького, привезений з військового музею Стокгольма (Швеція); булава Б. Хмельницького довжиною 32 см, яка прибула з Варшави (Польща); шабля гетьмана, виготовлена із заліза та інкрустована золотом, що зберігалася у Національному музеї Кракова (Польща); нагай Б. Хмельницького довжиною понад метр, з Національного музею Кракова (Польща); шапка гетьмана, пошита з палевого шовку й розписана срібним шиттям з Київського державного історичного музею; виготовлена із срібла водосвятна чаша, що прибула з Московського державного історичного музею. Саме в цей день у НІКЗ "Чигирин" відбулось урочисте відкриття виставки "Атрибути гетьманської влади та особисті речі Богдана Хмельницького із зарубіжних музеїв".

Відкриття виставки – це частина широкомасштабної історичної програми "Знати минуле для майбутнього", розробленої Фондом інтелектуальної співпраці "Україна – XXI століття". Вона спрямована на глибоке вивчення козацької спадщини і використання її для подальшої розбудови незалежної демократичної держави, зростання національної самосвідомості українського народу. Відомий український письменник Юрій Мушкетик, виступаючи на відкритті виставки, наголосив на тому, що ці реліквії дуже дорогі українському народові, адже показують нам, що вже тоді, в роки Національної революції середини XVII століття, викристалізувалась думка про українську державність, лелекалась українська національна ідея. Саме згуртовані цією

ідеєю ми зможемо здобути і повну державність, і повну перемогу. Ці реліквії підказують нам, як звитязно боронили рідну землю наші предки, і що сьогодні ми теж повинні докласти всіх сил, згуртуватися, аби наша держава вистояла, стала могутньою, сильною і її поважали в усьому світі [1, 1; 14].

З 2003 р. Чигиринщина стала тим мікрорегіоном нашої держави де в сучасних умовах почали відроджувати призабуте гончарне мистецтво. Саме місто Чигирин 8 липня 2003 р. тепло зустріло учасників Першого всеукраїнського молодіжного симпозиуму гончарського мистецтва. Одинадцять молодих гончарів із різних областей України приїхали, щоб взяти участь у роботі симпозиуму. Метою мистецького практикуму було виявити творчий потенціал молодих гончарів, поглибити їх творчу майстерність, навчання у відомих досвідчених майстрів, залучення юнацтва до першоджерел української історії та народного декоративного мистецтва.

Чигиринщину, як місце проведення молодіжного симпозиуму було обрано й тому, що тут творчо працює патріарх гончарства, заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії імені Данила Щербаківського Яків Михайлович Брюховецький, який передає традиції головківського підполивного розпису молодому поколінню.

Проведення саме на Чигиринщині Першого всеукраїнського молодіжного симпозиуму гончарного мистецтва засвідчило головне – невичерпність творчих можливостей українського гончарства, неперервність художніх традицій і те, що наша молодь може гідно репрезентувати свої здобутки як в Україні, так і за її межами [6, 3; 11, 5–6].

З 29 червня по 17 липня 2004 р. у Чигирині проходив вже Другий всеукраїнський молодіжний симпозиум гончарного мистецтва "Чигирин-2004". Чигиринський симпозиум упевнено рухається до нового осмислення мистецьких набутоків багатьох епох і цілих поколінь українських митців, прокладаючи шлях до нового мислення у мистецтві [2, 4–6].

Важливе значення для розвитку культурно-духовних місць на Чигиринщині, стало підписання Президентом України Л. Кучмою наприкінці 2003 р. розпорядження про створення історико-архитектурного комплексу "Резиденція Богдана Хмельницького" в місті Чигирин. Окрім того, Президент зобов'язав черкаську владу забезпечити розробку і затвердження програми розвитку НКЛ "Чигирин" на 2004–2010 рр. А вже 2 червня 2004 р. в цьому напрямку Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова

за № 721 "Про затвердження комплексної програми розвитку історико-архітектурного комплексу "Резиденція Богдана Хмельницького" на 2004–2010 рр." [5, 398].

13 квітня 2005 р. XXI сесія Черкаської обласної ради затвердила комплексну історико-культурологічну програму "Золота підкова Черкащини", розраховану на 2005–2007 рр. [3, 1]. Вона повинна засобами науки, культури, освіти, краєзнавства і туризму відобразити роль Черкащини і, зокрема, Чигиринщини, в розвитку світової цивілізації та державотворчому процесі української нації й ознайомити широку громадськість з історико-культурним потенціалом регіону, привабити на Черкащину туристів. Відповідно до цієї програми на Чигиринщині передбачається: реставрувати об'єкти історико-архітектурного комплексу "Резиденція Богдана Хмельницького" та виконати ремонт інженерних мереж, озеленення території комплексу і Замкової гори; відтворити оборонні стіни Чигиринського замку, бастиону Дорошенка; побудувати та відремонтувати інженерні мережі центральної частини Чигирини; капітально відремонтувати комплекс Присутствених місць та каплиці Св. Покрови в Чигирині; законсервувати та музеєфікувати автентичні залишки кам'яниці Хмельницьких у с. Суботів; завершити створення експозиції музею археології Середнього Подніпров'я; відселити мешканців приватних будинків із території заповідника; відтворити вітряки в Музеї млинарства; відремонтувати Церкву Святого Пророка Іллі в с. Суботів та впорядкувати прилеглі до неї території [3, 1].

Помпезною подією загальнодержавного масштабу, яка відбулась в місті Чигирині 15 жовтня 2005 р. стало проведення Всеукраїнської патріотичної акції національного примирення і єднання "Україна: Схід і Захід, Південь і Північ" присвячену відзначенню 410-ї річниці від дня народження гетьмана Богдана Хмельницького. На святкування до Чигирини мав прибути особисто Президент України Віктор Андрійович Ющенко. Президент, за словами голови Черкаської обласної державної адміністрації Олександра Володимировича Черевка, завжди їде на Черкащину за покликом душі; але цього разу душа покликала главу держави в інше місце. На свято до колишньої козацької столиці із задоволенням прибули віце-прем'єр-міністр України В'ячеслав Кириленко, міністр культури і туризму України Ігор Ліховий, заступник міністра з питань надзвичайних ситуацій України Станіслав Аржевітін, народні депутати України Іван Заєць, Лариса Усаченко та Павло Мовчан, радник Президента України Наталя Олтаржевська [8, 10].

Свято розпочалося з покладання квітів на місце поховання Богдана Хмельницького у його рідному Суботіві, в церкві Святого Пророка Іллі.

Програма святкування чергової річниці з дня народження гетьмана України Богдана Хмельницького передбачала закладення у місті Чигирин Парку Соборності у формі карти України, де своїм деревцем буде представлена кожна область. Деревце від Сумщини, де народився Президент України, мав садити сам Віктор Ющенко. Але за його відсутності лопатою зі шведської сталі орудували голова Черкаської ОДА Олександр Червко та народний депутат України, патріот України Іван Заєць [9, 1].

В Чигирині на місці відбудови церкви Святих Петра і Павла козаки разом із головою Черкаської обласної державної адміністрації встановили хрест, який освятив владика Іоанн з УПЦ Київського патріархату [8, 10].

Голова облдержадміністрації Олександр Червко у своєму виступі під час відкриття Всеукраїнської патріотичної акції національного примирення і єднання у місті Чигирин повідомив, що Кабінет Міністрів України на початку жовтня затвердив державну програму "Золота підкова Черкащини" на 2005–2007 рр. Для Чигиринщини це означає прокладання доріг, газифікацію, ремонт водогонів. "Бо, якщо ми будуватимемо резиденцію Богдана Хмельницького, а їздитимемо до неї поганою дорогою, нас просто не зрозуміють", – заявив Олександр Червко. Голова ОДА у Чигирині запевнив, що туристична інфраструктура стане наступним етапом у реалізації державної програми "Золота підкова Черкащини", а в недалекому вже майбутньому на місці колишнього розташування чотирьох посольств, які були в гетьманській столиці, – польського, турецького, шведського і російського, по вулиці Посольській будуть споруджені однойменні готельні комплекси [10, 1].

Гуманітарний віце-прем'єр-міністр України В'ячеслав Кириленко, перебуваючи в цей день на Чигиринщині із державницької місії, зауважив, що із залученням туристичного бізнесу, із розвитком повітряної інфраструктури можна вийти на нову якість відвідування цих місць, що почне приносити доходи до місцевого бюджету [8, 10].

Кульмінацією проведення 15 жовтня 2005 р. в колишній козацькій столиці Всеукраїнської патріотичної акції національного примирення і єднання "Україна: Схід і Захід, Південь і Північ" стало проведення на центральному стадіоні міста Чигирин Всеукраїнського театралізованого свята козацької слави "Гей, літа

орел!" присвяченого відзначенню 410-ї річниці від дня народження видатного державотворця України Богдана Хмельницького [9, 1].

Підсумовуючи все вищесказане, можна впевнено стверджувати, що наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Чигиринщина стала одним з центрів духовного відродження України.

Посилання

1. Батура Л.А. Гетьманські клейноди і особисті речі Богдана Хмельницького – в Чигирині // Чигиринські вісті. – 2002. – 20 квітня.
2. Другий всеукраїнський молодіжний симпозиум гончарного мистецтва Чигирин-2004: Альбом-каталог / Авт.-упоряд. Є. Шевченко. – К., 2005. – 48 с.
3. Затверджено програму "Золота підкова Черкащини" // Чигиринські вісті. – 2005. – 20 квітня.
4. Коваль Р. Повернення отаманів Гайдамацького краю. – К., 2001. – 288 с.
5. Лазуренко В.М. Історія Чигиринщини (з найдавніших часів до сьогодення). Навчальний посібник. – Черкаси, 2004. – 456 с.
6. Леbedенко Н. Чигирин може стати столицею українського гончарства // Чигиринські вісті. – 2003. – 16 липня.
7. Національний історико-культурний заповідник "Чигирин": історія, сьогодення, майбуття / під ред. Нераденко Т.М. – Черкаси-Чигирин, 2002. – 94 с.
8. Немченко Т. Через 410 років після народження Хмельницького влада згадала Чигирин // Вечірні Черкаси. – 2005. – 19 жовтня.
9. Носаєв В. Гей, літа орел // Сільські обрії. – 2005. – 21 жовтня.
10. Озирський М. Нас єднають Богдан і Тарас // Земля Черкаська. – 2005. – 21 жовтня.
11. Перший всеукраїнський молодіжний симпозиум гончарного мистецтва Чигирин-2004: Альбом-каталог / Авт.-упоряд. Є. Шевченко. – К., 2004. – 46 с.
12. Українське козацтво. Мала енциклопедія. – К.; Запоріжжя, 2002. – 568 с.
13. Фесуненко О. Слава Богдану Хмельницькому! Слава Україні! // Чигиринські вісті. – 1995. – 30 вересня.
14. Черкаський край – земля Богдана і Тараса: культурологічний збірник. – К., 2002. – 778 с.
15. Черкащина – серце України. – Черкаси, 2004. – 400 с.